

MEDIA MASOWE W EDUKACJI

Zamiennie używane określenia: mass media, środki masowego przekazu, środki masowej komunikacji, środki społecznego oddziaływania odnoszą się głównie do prasy, radia, filmu i telewizji, rzadziej do książki lub plakatu oraz coraz częściej do Internetu. Wywierają one znaczący wpływ na charakter współczesnej kultury, zapewniając szerokim rzeszom społeczeństwa odbiór coraz większej ilości informacji w dowolnej formie.

Wymiennie używane określenia kryją subtelne różnice znaczeniowe. I tak „mass media” oznaczają po prostu narzędzie informacji, „środki masowej informacji” akcentują masowy charakter przekazywanej informacji, „środki masowej komunikacji” sugerują masowe porozumiewanie się, a zatem zakładają częściowe sprzężenie zwrotne między nadawcą a odbiorcą, a określenie „masowe środki oddziaływania społecznego” sugerują również jednostronne wywieranie wpływu na odbiorcę¹.

Od wydania drukiem pierwszej książki Gutenberga w 1455 roku oddziaływanie tego pierwszego medium masowego systematycznie rosło. Już od samego początku druk był nośnikiem nowych idei i powodował nasilenie ich oddziaływania. Jako przykład posłużyć może rozprzestrzenianie się w Europie idei Husa i Lutra. Dynamiczny rozwój drukarstwa sprawił, iż w pierwszych latach od jego wynalezienia ceny książek spadły o około 80%.

Pierwsza drukarnia na ziemiach polskich rozpoczęła swą działalność w 1473, a już od 1506 roku pracująca na rzecz Akademii Krakowskiej drukarnia Hallera wydawała scholastyczne podręczniki uniwersyteckie.

Druk szybko stał się orężem w walce politycznej. Kolportowano na nieznaną dotąd skalę ulotne materiały propagandowe. Wydawano także dzieła o doniosłym znaczeniu, np. „O poprawie Rzeczypospolitej” Frycza Modrzewskiego (1577)².

Pierwsza gazeta ukazała się w Europie w 1605 roku. W Polsce pojawiały się początkowo nieperiodyczne „gazety ulotne”, wydawane tylko przy wielkich okazjach. Pierwszy tego typu

¹ J. Gajda, *Przesłanki kulturowe edukacji medialnej* [w:] *Edukacja medialna*, J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemieniecki, K. Wenta, Toruń 2002, s.26; J. Gajda, *Media w edukacji*. Kraków 2002, s.20.

² J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1980, s.38-51.

druk to „Neue Zeitung auf Litten von den Moscovitern” z 1513 roku, opisujący oblężenie Smoleńska i Płocka przez wojska rosyjskie. Od roku 1661 systematycznie wydawaną gazetą był „Mercuriusz Polski”. Pojawiał się dwa razy w tygodniu w nakładzie 100-250 egzemplarzy. Po długiej przerwie ukazały się kolejne gazety: „Pocztą Królewiecka” (1718) oraz „Nowiny Polskie” (1729).

Czasopisma naukowe wydawane były w Europie już w drugiej połowie XVII wieku, jak np. francuski „Journal des savants” (1665) czy lipskie „Acta eruditorum” (1682). Na ich łamach ukazywały się rozprawy naukowe i literackie, rejestry bibliograficzne, recenzje itp. Tego rodzaju pisma na terenie Rzeczypospolitej pojawiły się w drugiej połowie XVIII wieku. Należały do nich: „Warschauer Bibliothek” (1753-1755), „Acta litteraria” (1755-1756), „Journal littéraire de Pologne” (1754-1755), „Nowe Wiadomości Ekonomiczne i Uczone albo Magazyn Wszystkich Nauk do Szczęśliwego Życia Ludzkiego Potrzebnych” (1758-1768)³.

Pierwsze czasopisma o charakterze pedagogicznym wydawano w Anglii, np. „Tatler” (1709) oraz „Spectator” (1711), na wzór którego w Polsce utworzono „Monitor” (1765-1785) pod redakcją I. Krasickiego, F. Bohomolca oraz J. Minasowicza.

Rozwój nauk technicznych w XIX wieku sprawił, że przemysł drukarski znacznie obniżył koszty wytwarzania. Prasa oraz książki stały się towarem powszechnie dostępnym. Od 1824 do 1980 r. na ziemiach polskich ukazywało się 1139 tytułów czasopism pedagogicznych, jak podaje J. Jarowiecki, przytaczając dane z „Bibliografii polskich czasopism pedagogicznych” S. Możdżenia i J. Musiała z 1981 roku⁴.

Prowadzone na początku XXI wieku badania prasowej publiczności amerykańskiej wskazują na upadek prasy jako inspiratora oraz przywódcy opinii publicznej. Konkurencja z elektronicznymi mass mediami powoduje zbliżenie pomiędzy gazetą a magazynem – czasopismem, które lepiej przystosowało się do radia i telewizji⁵. Zjawisko to dotyczy przede wszystkim warstw o niskim wykształceniu, które prawie całkowicie rezygnują z czytelnictwa. Klasy średnie nadal poszukują rozrywki intelektualnej poprzez obcowanie z literaturą piękną⁶.

Analiza zjawisk mających miejsce w wirtualnym świecie Internetu może wskazywać, iż pesymizm ten jest przedwczesny. Początek XXI wieku wiąże się z rozwojem całej gamy programów „P2P” do wymiany plików pomiędzy użytkownikami Internetu. Narzędzia te były

³ M. Klimowicz, *Oświecenie*. Warszawa 1980, s.23-27.

⁴ J. Jarowiecki, *Czasopisma pedagogiczne w Polsce*. [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, W. Pomykało (red.), Warszawa 1997, 78-79.

⁵ J. Gajda, *Przesłanki kulturowe edukacji medialnej* [w:] *Edukacja medialna*, J. Gajda, S. Juszczyk, B. Siemieniecki, K. Wenta, Toruń 2002, s.26; J. Gajda, *Media w edukacji*. Kraków 2002, s.80.

⁶ Ibidem, s. 29-32.

początkowo stosowane do nielegalnego kopiowania utworów muzycznych i filmów. W ostatnich latach można jednak zaobserwować znaczny wzrost zainteresowania literaturą piękną. Publikowane zestawienia dotyczące ilości czytelników wykorzystują dane dotyczące sprzedaży książek, nie uwzględniają tytułów dostępnych w wersji elektronicznej. Właściwości tego typu mediów sprawiają, iż określony tytuł może być kopiowany w nieskończoność. Nie wszystkie zdobyte w ten sposób książki są czytane w sposób tradycyjny. Istnieją programy komputerowe odczytujące ludzkim głosem tekst z ekranu komputera. Rozwiązanie to jest szczególnie istotne w procesie uczenia się osób niewidomych lub niedowidzących.

Wiek XIX przyniósł następujące po sobie odkrycia, które szybko znajdowały praktyczne zastosowania. Wynalezienie fotografii, fonografu oraz kamery filmowej umożliwiło wierne odwzorowywanie procesów i zjawisk. Osiągnięcia te miały niewątpliwy wpływ na upowszechnienie wiedzy. Pojawienie się telegrafu a następnie telefonu i radia sprawiło, iż odległość przestała stanowić przeszkodę w dostępie do edukacji.

Za datę narodzin polskiej radiofonii uznaje się dzień 1 lutego 1925 roku. Wtedy to rozpoczęła nadawanie z Warszawy stacja powstałego dwa lata wcześniej Polskiego Towarzystwa Radiotechnicznego. W sierpniu 1925 roku spółka Polskie Radio otrzymała koncesję na rozpowszechnianie programów radiofonicznych. Nadawanie stałych programów Polskie Radio rozpoczęło 18 kwietnia 1926 roku.

Radio operujące słowem nie wymaga od odbiorcy znajomości czytania, stąd jego oddziaływanie dotyczy także analfabetów oraz dzieci. Zalety te dostrzeżono już w okresie międzywojennym. Radio dostarczało najświeższych informacji, emitowało audycje literacko-muzyczne i słuchowiska.

W latach 1934 - 1936 oraz w roku 1938 na antenie pojawił się cykl audycji radiowych Janusza Korczaka, znanych jako pogadanki „Starego Doktora”. Oprócz tych, cieszących się wielką popularnością audycji prowadził również transmisje ze szpitala dziecięcego oraz kolonii letnich w Małkini. Teksty pogadanek J. Korczak opublikował w książce „Pedagogika żartobliwa”.

Rolę radia w edukacji doceniały także ówczesne władze. Potwierdzają to słowa prezydenta Ignacego Mościckiego, skierowane m.in. do dzieci i młodzieży szkolnej w dniu

Święta Narodowego 3 Maja 1938 roku. Przemówienie transmitowało Polskie Radio z okazji przekazania 22 aparatów radiowych dla dzieci w szkołach i świetlicach z okolic Spały⁷.

O ogromnej sile oddziaływania radia może świadczyć powszechna panika wywołana w USA podczas emisji słuchowiska radiowego Orsona Wellsa „Wojna światów” w 1938 roku. Znaczenie mediów masowych szybko doceniła hitlerowska propaganda. Zapewniając wszystkim obywatelom dostęp do tanich odbiorników radiowych, uzyskała potężne narzędzie kontroli społecznej, które przyczyniło się do wybuchu II wojny światowej. Po wojnie, już w 1945 roku zostały uruchomione pierwsze warszawskie radiowęzły oraz nowe rozgłośnie Polskiego Radia.

Lata sześćdziesiąte przyniosły istotne zmiany w sferze programowej. Nastąpił znaczący rozwój powieści radiowej, nowoczesnych w formie audycji dla młodzieży oraz reportażu literackiego. Drugiego stycznia 1976 r. rozpoczęto nadawanie Programu IV - o charakterze edukacyjnym. Program ten w październiku 1994 roku został przekształcony w edukacyjne Polskie Radio Bis. Od poniedziałku do piątku emituje bloki tematyczne (około sześć godzin dziennie) dla najmłodszych oraz uczniów szkół podstawowych i gimnazjów.

Regularnie prezentowane są najciekawsze zakątki Polski i świata. Przewodnikami po zabytkach i rezerwach przyrody są historycy sztuki, geografowie, przyrodnicy i podróżnicy. W wieloodcinkowych serialach słuchowiskowych, przygotowywanych przez Teatr Polskiego Radia, przybliżana jest literatura polska i światowa. Omawiane są premiery literackie, teatralne i filmowe. Reporterzy Radia Bis towarzyszą polskim archeologom w Afryce. Radio Bis jest jedynym programem, który codziennie nadaje aktualne wiadomości naukowe. W stałych cyklach prezentowana jest historia najnowsza. Codziennie są nadawane kursy języków obcych. W audycjach uczestniczą rodzice, nauczyciele, przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu oraz samorządów lokalnych.

Częstymi gośćmi są także wybitni uczeni, pisarze, kompozytorzy. Organizowane były wieczory autorskie, np. z Czesławem Miłoszem i Gustawem Herlingiem-Grudzińskim, oraz „Pikniki naukowe” na Rynku Nowego Miasta w Warszawie. Na „Porankach muzycznych” w Studiu PR im. Witolda Lutosławskiego przybliżany jest kanon muzyki klasycznej. W wakacyjne niedziele odbywają się wielogodzinne podróże po krajach całego świata⁸.

⁷ *Polskie Radio - strona internetowa*: www.prsa.com.pl/historia.asp, (przejrzano 02.11.2003).

⁸ *Polskiego Radio BIS - strona internetowa*: <http://www.radio.com.pl/bis3/oradiu.asp>, (przejrzano 02.11.2003).

Upowszechnienie telewizji w drugiej połowie XX wieku przyczyniło się do nasilenia procesu globalizacji. Dzięki rozwojowi satelitarnych technik przekazu odbiorcy uzyskali dostęp do informacji z niemal każdego punktu kuli ziemskiej.

Dzięki mediom elektronicznym zaczął funkcjonować wprowadzony przez H. M. McLuhana termin „globalna wioska”⁹. Media współczesne pełnią wręcz fundamentalną rolę w procesie konstruowania wspólnego świata. Spowodowały ograniczenia aktywnej polityki informacyjnej poszczególnych państw, przyczyniając się do kryzysu tożsamości współczesnej Europy¹⁰. Powyższa teza pozwala jednak żywić nadzieję, że kontrola społeczna nad mediami pozwoli uniknąć wpływu nacechowanej nietolerancją nacjonalistycznej propagandy. Jednak jak wykazały niedawne wydarzenia na Bałkanach, wizja ta jest jeszcze odległa.

Telewizja w Polsce była wykorzystywana od 1974 roku w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli. W tym roku rozpoczął działalność Nauczycielski Uniwersytet Radiowo-Telewizyjny (NURT), powołany przez Instytut Kształcenia Nauczycieli. Służył pomocą zwłaszcza tym nauczycielom, którzy podjęli studia zaoczne lub wieczorowe.

W ramach audycji radiowych, programów telewizyjnych oraz materiałów drukowanych na łamach tygodnika „Oświata i Wychowanie” NURT oferował nauczycielom problematykę ujętą w trzech blokach tematycznych: ogólnokulturowym, pedagogiczno-psychologicznym i przedmiotowo-metodycznym. W każdym z nich dostępne były odpowiednie cykle programowe. Słuchacze mieli do dyspozycji podręczniki, skrypty oraz wykazy literatury¹¹.

Działalność edukacyjna radia i telewizji to także kursy Radiowo-Telewizyjnej Szkoły Średniej dla słuchaczy czterech pierwszych semestrów techników dla pracujących. Audycje radiowe i telewizyjne emitowane były dwa razy dziennie. Słuchacze dysponowali przewodnikami i materiałami publikowanymi w czasopiśmie „Młody Rolnik”. Na zbliżonych zasadach funkcjonowało 3,5-letnie Telewizyjne Technikum Rolnicze¹².

Przemiany ustrojowe w Polsce doprowadziły do rezygnacji z tej formy zinstytucjonalizowanego kształcenia na odległość. Telewizyjny czas antenowy stał się niezwykle kosztowny. Nie oznaczało to jednak zaprzestania emisji programów edukacyjnych w telewizji publicznej. Zostały one zredukowane do pojedynczych audycji lub bloków

⁹ H. M. McLuhan, *Wybór tekstów*, Poznań 2001.

¹⁰ T. Szkudlarek, *Media. Szkic z filozofii i pedagogiki dystansu*, Kraków 1999, s. 104.

¹¹ F. Lipowicz, M. Rataj, *Vademecum młodego nauczyciela*. Warszawa 1988, s.293; W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1984, s.197.

¹² W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1984, s.254 i 314.

programowych, np. Telewizji Edukacyjnej, kierowanych przede wszystkim do uczniów szkół podstawowych i przedszkoli.

Od 9 listopada 2002 roku na podstawie koncesji wydanej przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji rozpoczęła działalność Edukacyjna Telewizja Satelitarna EDUSAT, której właścicielem jest Wyższa Szkoła Społeczno - Ekonomiczna w Warszawie.

Tematyczny edukacyjny kanał Edusat realizuje program skierowany do widzów pragnących poszerzyć swoją wiedzę w zakresie szeroko rozumianej nauki, kultury. Program Edusat przybliży i pozwala uzupełnić wiadomości m.in. z ekonomii, pedagogiki, psychologii, zarządzania, wychowania, nauki języków obcych, ochrony środowiska, turystyki, podróży, rozległych zagadnień społeczno-politycznych, w tym problematyki unijnej.

Jest pierwszą edukacyjną telewizją satelitarną w Polsce, transmitującą wykłady akademickie „na żywo” z auli uczelni. Umożliwia m.in. zdobycie dyplomu licencjata w systemie eksternistycznym w kraju i zagranicą. Ułatwia opanowanie wiedzy objętej programem nauczania studiów licencjackich osobom studiującym na kierunku ekonomicznym i pedagogicznym. Wspomaga kształcenie studentów uczących się w systemie zaocznym, wieczorowym i dziennym. Planowane jest systematyczne zwiększanie ilości zajęć, podczas których odbiorcy będą mogli uczestniczyć w dyskusji poprzez sieciowy system telekonferencyjny lub przesyłając pytania emailem bądź telefonicznie.

Program Edusat jest emitowany codziennie, za pośrednictwem satelity HOTBIRD. Swoim zasięgiem obejmuje obszar całej Europy, Afryki Płn. i północno-zachodniej Azji. Odbierany jest przez indywidualnych użytkowników telewizji satelitarnej i telewizji kablowych. Od stycznia 2003 roku dociera do ponad trzech milionów odbiorców w Polsce, liczba ta stale wzrasta, są bowiem zawierane umowy z kolejnymi operatorami telewizji kablowych¹³. Niestety, jakość emitowanych audycji nadal wyraźnie odbiega od standardu wyznaczonego, np. przez włoskie kanały edukacyjne RAI Nettuno Sat 2 lub RAI Edu.

Koncepcja sieci komunikacyjnej, na której opiera się współczesny Internet, zrodziła się w okresie „Zimnej Wojny”. Departament Obrony USA, zaniepokojony wystrzeleniem przez Rosjan pierwszego sztucznego satelity powołał agencję (Advanced Research Projects Agency – ARPA), której celem było stworzenie sieci komunikacyjnej odpornej na skutki ewentualnego ataku nuklearnego. Sieć ta miała działać nawet w sytuacji zniszczenia jej podstawowych węzłów.

¹³ <http://www.wsseuczelnia.edu.pl/show.php/page/35>, (przejrzano 11.07.2003).

Efektorem intensywnych prac badawczych było utworzenie w 1969 roku złożonej z kilku komputerów sieci ARPANET. Dwa lata później łączyła ona już 15 serwerów, umieszczonych na amerykańskich uczelniach i w instytucjach rządowych. W 1983 roku sieć ta została podzielona na część cywilną i wojskową. Fakt ten jest uznawany za początek współczesnego Internetu. Historia polskiego Internetu sięga przełomu lat 1990 i 91, gdy połączono znajdujący się na terenie Uniwersytetu Warszawskiego węzeł sieci pocztowej z podobnym węzłem w Kopenhadze.

W przeciwieństwie do tradycyjnych mass mediów w Internecie obok stosunkowo nielicznych, multimedialnych stron wielkich nadawców (organizacji rządowych, edukacyjnych lub komercyjnych) istnieją miliardy stron osób prywatnych, często nieustępujące tym pierwszym pod żadnym względem.

Wyszukiwarka internetowa Google (www.google.com) indeksuje około sześćdziesiąt miliardów stron internetowych¹⁴, co jednoznacznie potwierdza, że Internet stał się największym medium masowym. Nie tylko ze względu na ilość odbiorców, ale także nadawców. Należy pamiętać, że z dokumentami html, które tworzą strony internetowe, są powiązane także pliki graficzne, dźwiękowe, filmy oraz programy komputerowe i bazy danych. Stąd ilość dodatkowych elementów dostępnych poprzez strony internetowe wielokrotnie przewyższa liczbę stron.

W obecnych czasach problemem jest nie tyle dostęp do informacji, co umiejętność ich selekcjonowania i oceny wiarygodności. Wynika to z faktu, iż własną stroną internetową może założyć każda osoba, często bez ponoszenia jakichkolwiek nakładów finansowych.

Gdyby Internet zapewniał wyłącznie dostęp do informacji w takiej formie, w jakiej oferują go tradycyjne mass media, można by było mówić wyłącznie o nowych kanałach przekazu. Powiązanie jednak wszystkich stron WWW siecią łącz hipertekstowych i wzbogacenie ich elementami interakcji powoduje, iż odbiorca ma do czynienia z jakościowo nowym medium, które swoją dynamiką i pojemnością informacyjną przewyższa wszelkie inne środki masowego przekazu.

Prawie każde czasopismo posiada swoją wersję elektroniczną. Podobna sytuacja dotyczy stacji radiowych i telewizyjnych. Nawet małe rozgłośnie lokalne mogą być odbierane dzięki Internetowi w dowolnym zakątku świata. Uwarunkowania, jakie narzuca konieczność respektowania praw autorskich uniemożliwiają legalną transmisję większości programów telewizyjnych poprzez Internet. Z tego względu odnaleźć tam można głównie kanały

¹⁴ http://www.wyszukiwarki.ezin.pl/index.php?site=427&vertical_navigation=, (przejrzano 12.01.2008).

informacyjne lub prywatne audycje rozrywkowe. Odpowiednikami wielkich stacji radiowych i telewizyjnych w Internecie są tzw. portale, np. polskie: Onet (www.onet.pl) i Wirtualna Polska (www.wp.pl). Do najpopularniejszych portali na świecie należą: Yahoo (www.yahoo.com) oraz Altavista (www.altavista.com). Oferują one dostęp do najświeższych informacji, często w formie multimedialnej. Zakres informacji można prawie dowolnie rozwijać dzięki mechanizmowi hipertekstu. Każdy portal jest jednocześnie wyszukiwarką internetową, pozwalającą odnaleźć wszystkie strony WWW, na których występują poszukiwane słowa lub zdania. Mianem nowego zjawiska kulturowego lub wyznacznikiem dalszych kierunków rozwoju telewizji jest portal YouTube (<http://pl.youtube.com>). Zebrane materiały filmowe przyciągają miliony widzów, ale rzesza osób umieszczających tam swoje nagrania jest równie duża.

Niezwykle cenną inicjatywą jest działająca od 2002 roku Akademicka Telewizja Naukowa (<http://www.atvn.pl>). Witryna umożliwia darmowy dostęp online do nagrań wideo z blisko tysiąca wykładów¹⁵.

Multimedialna i interaktywna zawartość stron internetowych jest wzbogacana o szereg rozwiązań do komunikacji synchronicznej i asynchronicznej z innymi użytkownikami sieci. Istnienie kanału zwrotnego powoduje, że Internet coraz częściej postrzegany jest jako obiecujące rozwiązanie w procesie kształcenia na odległość¹⁶.

Możliwość wędrowania po wirtualnych muzeach, galeriach i prawie wszystkich zakątkach Ziemi oraz dostęp do potężnych narzędzi odnajdujących dowolne wiadomości sprawia, iż nie można kwestionować Internetu jako źródła informacji w procesie uczenia się.

Znaczenie i możliwości nowego medium są coraz częściej doceniane przez liczne placówki oświatowe. Coraz więcej uniwersytetów uruchamia studia zaoczne i podyplomowe w systemie kształcenia na odległość. Wśród ośrodków udostępniających tego typu formy kształcenia można wymienić: Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Łódzki, Politechnikę Gdańską oraz Politechnikę Warszawską i Uniwersytet Zielonogórski. Na uwagę zasługuje coraz szersza oferta Polskiego Uniwersytetu Wirtualnego (<http://www.puw.pl>). PUW udostępnia kursy z różnych obszarów wiedzy, np.: Technologia informacyjna w nauczaniu, Psychologia komunikacji, Kultura języka polskiego, Systemy informacyjne biznesu. Prowadzi

¹⁵ <http://www.atvn.pl>, (przejrzano 12.01.2008).

¹⁶ Skalę zjawiska ilustruje zestawienie uniwersytetów prowadzących zajęcia w systemie kształcenia na odległość dostępne pod adresem: <http://www.fae.plym.ac.uk/tele/resourcehtml>, (przejrzano 11.07.2003).

kursy otwarte, kursy dla instytucji oraz zapewnia internetowe wsparcie tradycyjnych zajęć uniwersyteckich.

Z inicjatywy Sejmowej Komisji Edukacji Nauki i Młodzieży, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Wojewódzkich Koordynatorów Edukacji Informatycznej oraz Kuratoriów Oświaty powstał w 1998 roku projekt „Pracownia internetowa w każdej gminie”. W ramach projektu Wyposażono 2480 szkół w 10-stanowiskowe pracownie komputerowe z dostępem do Internetu i oprogramowaniem. Łącznie kupiono 24800 komputerów. Kontynuacją procesu komputeryzacji był realizowany w latach 1999-2000 projekt „Pracownia internetowa w każdym gimnazjum”. Wyposażono wtedy 801 gimnazjów w 10-stanowiskowe pracownie komputerowe z dostępem do Internetu i oprogramowaniem. Uzupełnieniem projektu była umowa pomiędzy MEN a TP SA, dzięki której szkolne pracownie internetowe płaciły symboliczną złotówkę za uzyskanie dodatkowego dostępu do sieci telefonicznej. Otrzymywały także bonifikatę w wysokości 600 jednostek taryfikacyjnych miesięcznie. Obecnie realizowany jest projekt „Pracownia internetowa w każdej szkole”.

Pojawienie się nowych form kształcenia rodzi wiele obaw dotyczących roli nauczyciela. Wbrew skrajnym opiniom technologie te nie eliminują nauczyciela z procesu kształcenia. Zmianie ulega jedynie jego forma pracy. Gilly Salmon podaje, że w angielskim Open University Business School na 3836 studentów przypada trzystu aktywnie pracujących nauczycieli. Adaptują oni materiał nauczania do wersji elektronicznej i utrzymują stały (codzienny) kontakt ze studentami.

Proces kształcenie na odległość z wykorzystaniem Internetu wymaga odpowiedniego przygotowania moderatorów opiekujących się studentami tego typu kursów. G. Salmon wyróżnia pięć etapów w pracy moderatora wprowadzającego studentów w zagadnienia kształcenia z wykorzystaniem sieciowych prezentacji multimedialnych wyposażonych w narzędzia do komunikacji synchronicznej. Pierwszy etap polega na dokładnym zapoznaniu z technicznymi aspektami procesu kształcenia, ze sposobami wchodzenia do systemu i dostępem do zawartych w nim treści kształcenia. Drugi etap, to wskazanie możliwości komunikowania się w trybie online oraz integracja ze społecznością sieciową rozwiązującą wspólne projekty. W trzecim etapie, gdy student potrafi już uzyskać dostęp do zasobów Internetu, moderator wskazuje sposoby filtrowania i oceniania informacji pod kątem ich przydatności oraz zawartości merytorycznej. W czwartym etapie, gdy studenci samodzielnie konstruują wiedzę, moderator wskazuje, w jaki sposób „wyjść poza dostarczone informacje”. Pracując wspólnie prezentuje strategię umożliwiającą realizację określonych zadań. Działania

opiekuna w ostatnim etapie ograniczają się jedynie do motywowania i ukierunkowywania rozwoju poznawczego studentów. Oprócz zajęć prowadzonych poprzez sieć komputerową wszyscy studenci przyjeżdżają na wyznaczone zjazdy zaliczeniowe i egzaminy¹⁷.

Dynamiczny rozwój szczególnie tych stref gospodarki, w których dominują operacje na informacjach (społeczeństwo informacyjne lub jak je określił Józef Koziński – społeczeństwo kognitariuszy) powoduje konieczność kształcenia całościowego¹⁸. Wychodząc naprzeciw tym potrzebom zespół naukowy zajmujący się kształceniem na odległość w Uniwersytecie Oxford dokonał analizy potrzeb i możliwości osób dorosłych pragnących rozpocząć tego typu kształcenie. Zaproponowano trzy formy kursów. Pierwsza „Hybrid” polega na realizacji tylko części zajęć poprzez Internet. Ćwiczenia praktyczne odbywają się w sposób tradycyjny. Drugi typ kursu „Bush taxi” można rozpocząć w dowolnym momencie i realizować go w tempie odpowiadającym studentowi. Trzeci typ „Curriculum on demand” zakłada dostosowywanie treści i formy kursu do aktualnych potrzeb osób poszukujących wykształcenia w danym kierunku. Uwzględnia indywidualny poziom przygotowania merytorycznego uczestników i proponuje odpowiednio dobrane treści kształcenia¹⁹.

W każdym z trzech przypadków konieczna jest intensywna praca nauczyciela dobierającego treści kształcenia oraz służącego radą i pomocą.

¹⁷ G. Salmon, *Developing learning through effective online moderation*. „Active Learning” 9/1998, s.3-8.

¹⁸ Por. A. Toffler, H. Toffler, *Budowa nowej cywilizacji. Polityka trzeciej fali*. Poznań 1996; J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Warszawa 2000.

¹⁹ J. Darby, B. McIntyre, A. Gilham, A. Cantley, H. Beale, *Lifelong learning from a connected Oxford*. „Active Learning” 1998/9, s.71-73.

J. Jędrzykowski (2008) *Media masowe w edukacji*, W: *Prezentacje multimedialne w pracy nauczyciela*, Oficyna Wydawnicza UZ, Zielona Góra, s.31–41.
